

Barbara Fatyga

Alicja Bakulińska

KONCEPCJA AUTOEWALUACJI PROGRAMÓW MINISTRA KULTURY

I. UWAGI WSTĘPNE: NIEDOGMATYCZNY SENS RÓŻNICY MIĘDZY AUTOEWALUACJĄ A EWALUACJĄ

Praktycy zajmujący się problematyką ewaluacji odróżniają dosyć precyzyjnie autoewaluację (jako zespół czynności danej grupy, instytucji lub organizacji mających na celu ocenę działalności podejmowanej przez tę właśnie grupę, instytucję lub organizację) od ewaluacji, która, mówiąc najprościej, jest oceną dokonywaną z zewnątrz. W przedstawianym tu projekcie użycie tego rozróżnienia wskazuje jednak na nieco bardziej skomplikowaną sytuację. Co prawda, jako zadanie wyraźnie zapisano w programie Obserwatorium Kultury na lata 2013-2014 „analizę i ewaluację oddziaływania Programów Ministra w latach 2010-2012”, a zatem zasugerowano ocenę zewnętrzną. Jednakże patrząc od strony intencji (MKiDN podjęło inicjatywę ewaluowania własnych programów) oraz celu niniejszego projektu (mają powstać narzędzia do autoewaluacji, którą MKiDN będzie mogło następnie prowadzić samo w stworzonym na własne potrzeby środowisku informatycznym) mamy do czynienia z działaniami autoewaluacyjnymi.

Z drugiej strony, projekt i narzędzia realizowany jest w wyniku konkursu przez organizację zewnętrzną. Ponadto - patrząc od strony przedmiotu i metody: w proponowanym tu ujęciu działania ewaluacyjne prowadzące do stworzenia narzędzi autoewaluacyjnych wymagają nie tylko analizy danych zgromadzonych przez MKiDN lecz również danych kontekstowych, pochodzących z zewnątrz (w tym wypadku z repozytoriów Mojej Polis i Obserwatorium Żywej Kultury – Sieci Badawczej). Widać zatem, iż wyznaczenie granic pomiędzy ewaluacją i

autoewaluacją winno być tutaj dosyć elastyczne.

Dla jasności dalszego wywodu będziemy dalej w niniejszej koncepcji używać pojęcia ewaluacja do opisu całości działań w naszym projekcie, zaś pojęcia autoewaluacja tylko w odniesieniu do konkretnych danych, wskaźników i ostatecznie narzędzi, które zostaną zaproponowane do *zaszczyca* czy też *wklejenia* w bazy wniosków MKiDN.

II. TEORETYCZNE ZAŁOŻENIA EWALUACJI

Jak to już zostało wskazane we wniosku, który Zespół Węzła Centralnego Obserwatorium Żywej Kultury- Sieci Badawczej złożył do konkursu grantowego, projekt opiera się od strony teoretycznej na koncepcji żywej kultury autorstwa Barbary Fatygi¹, uczestnictwa w kulturze (Fatygi, Mirosława Filiciaka, Marka Krajewskiego i Tomasza Szlendaka²) oraz typologiach uczestników kultury (Tomasza Szlendaka³).

1) Z koncepcji żywej kultury przyjmujemy tu przede wszystkim ideę poszerzenia tzw. *pola*, zwanego też w oficjalnym języku *sektorem* kultury, poza granice tradycyjnie rozumianego tworzenia, upowszechniania (w tym edukacji kulturalnej) i odbioru kultury „wysokiej”, dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz kultury ludowej.

2) Ze wspomnianej wyżej koncepcji uczestnictwa w kulturze przyjmujemy głównie idee społecznego wymiaru uczestnictwa polegającego na jego więziotwórczej roli w środowiskach lokalnych oraz dynamicznego, procesualnego, zmiennego charakteru potrzeb⁴ i praktyk kulturalnych, które niekoniecznie muszą się mieścić w tradycyjnej ofercie instytucji kultury.

3) Typologię uczestników kultury zaproponowaną przez Szlendaka bierzemy za punkt wyjścia do analiz uczestników jako wykonawców i beneficjentów Programów

1 Por.: definicję [żywej kultury](#) w Wieloźródłowym Słowniku Kultury (WSK) OŻK-SB.

2 Por.: tychże, *Koncepcję badania uczestnictwa w kulturze*, 2012, wydruk komputerowy w posiadaniu autorów oraz definicje [uczestnictwa w kulturze](#) i [praktyk kulturalnych](#) w WSK OŻK-SB.

3 Por.: Tegoż, typologie odbiorców kultury, (w:) Wojciech Burszta, Barbara Fatyga (red.), *Kultura miejska w Polsce w świetle jakościowych badań interdyscyplinarnych*, Warszawa: NCK, 2010.

4 Por.: definicje [potrzeb kulturalnych](#) w WSK OŻK-SB.

Ministra.

Pojawia się tu też kwestia teoretycznego rozróżnienia pomiędzy pojęciem infrastruktury⁵ i pojęciem instytucji kultury⁶. Nie trzeba dodawać, że pierwsze z tych pojęć ma zdecydowanie szerszy zakres niż drugie, jednakże w konkretnych przypadkach instytucji kultury mogą one (dzięki filiom – np. bibliotek czy oddziałom – np. muzeów) dysponować więcej niż jednym obiektem (lub zespołem obiektów) infrastrukturalnych.

III. CELE EWALUACJI I AUTOEWALUACJI ORAZ MOŻLIWOŚCI ICH REALIZACJI W ŚWIETLE ZREKONSTRUOWANYCH CELÓW POLITYKI KULTURALNEJ

Oba wyróżnione cele naszego projektu (ewaluacyjny i autoewaluacyjny) trzeba widzieć w perspektywie założeń polityki kulturalnej państwa, realizowanej głównie (choć - naszym zdaniem nie wyłącznie - przez MKiDN). Cele takie można dodatkowo podzielić na: deklarowane i rzeczywiście realizowane. W niniejszym projekcie koncentrujemy się przede wszystkim na rekonstrukcji celów rzeczywiście realizowanych, bowiem nie możemy tutaj odtwarzać całości założeń polityki kulturalnej. Warto jednak przypomnieć, że w wypowiedziach Ministra Bogdana Zdrojewskiego wielokrotnie pojawiał się wątek instrumentalnego ujmowania kultury jako narzędzia kształtowania kapitałów (intelektualnego⁷, kulturowego⁸, społecznego⁹ i wreszcie ekonomicznego¹⁰) współczesnego społeczeństwa polskiego oraz jako narzędzia podnoszenia jakości życia¹¹ obywateli.

Cele podejmowanych tu działań ewaluacyjnych dotyczą 4 zrekonstruowanych z Programów Ministra zagadnień z zakresu polityki kulturalnej:

1) utrzymania, rozwoju i wspierania wysokiego potencjału twórczości (w tym

5 Por.: definicje [infrastruktury kultury](#) w WSK OŻK-SB.

6 Por.: definicje [instytucji kultury](#) w WSK OŻK-SB oraz uwagi na temat infrastruktury materialnej i instytucjonalnej w *Koncepcji badań infrastruktury żywej kultury* autorstwa Barbary Fatygi w [Archiwum OŻK-SB](#).

7 Por.: definicje [kapitału intelektualnego](#) w WSK OŻK-SB.

8 Por.: definicje [kapitału kulturowego](#) wg Pierre'a Bourdieu w WSK OŻK-SB.

9 Por.: definicje [kapitału społecznego](#) w WSK OŻK-SB.

10 Por.: definicje [kapitału ekonomicznego](#) w WSK OŻK-SB.

11 Por.: definicje [jakości życia](#) w WSK OŻK-SB.

artystycznej); w Programach Ministra temu celowi służyły w latach 2010-2012 głównie program Wydarzenia Artystyczne i program Kolekcje;

2) utrzymania i wspierania istniejących zasobów dziedzictwa materialnego i niematerialnego; w Programach Ministra temu celowi służą programy infrastrukturalne, program Dziedzictwo Kulturowe, programy Promocja Czytelnictwa i Wydarzenia Artystyczne (w częściach poświęconych zasobom) oraz program Kolekcje;

3) polityki wyrównywania szans (w szerokim spektrum od poziomu jednostek, przez poziom grup i środowisk lokalnych do poziomu międzynarodowego; również w aspekcie budowania kapitałów kulturowego i społecznego) oraz zrównoważonego rozwoju; w Programach Ministra temu celowi służyły przede wszystkim programy Edukacji kulturalnej i Promocji Czytelnictwa, a także – częściowo - program Dziedzictwo kulturowe;

4) promocji kultury w kraju i za granicą (w tym działań *stricte* marketingowych związanych z „budową marki Polska”), te cele w kraju są wpisane we wszystkie programy, zaś promocja zagraniczna ma swoje odrębne programy.

Trzeba też pamiętać o programach okolicznościowych i tzw. Promesach Ministra, związanych najczęściej z datami jubileuszowymi (Programy: Chopin, Kolberg itd.) oraz specjalnymi wydarzeniami, jak np. Polska Prezydencja w UE. Te jednak według nas wpisują się w 4 główne cele polityki kulturalnej zrekonstruowane powyżej.

IV. SZCZEGÓŁOWY PROGRAM DZIAŁAŃ EWALUACYJNYCH I AUTOEWALUACYJNYCH WRAZ Z KONCEPTUALIZACJĄ TYPOLOGII I ZAŁOŻEŃ, ANALIZĄ PYTAŃ BADAWCZYCH I MOŻLIWOŚCI REALIZACJI PROJEKTU

Realizacja wskazanych powyżej celów ewaluacyjnych wymaga uwzględnienia zarówno danych kontekstowych (zewnętrznych wobec systemów danych o

Programach Ministra¹²), jak i danych autoewaluacyjnych, pochodzących z tych systemów. Dostępność danych określa oczywiście możliwości testowania wszystkich konkretnych hipotez dotyczących budowy wskaźników bez konieczności przeprowadzenia dodatkowych badań empirycznych. Badania - zaplanowane na rok 2014 - winny dotyczyć tylko tych elementów koncepcji, których nie da się odtworzyć z istniejących danych. Poniżej omawiamy najważniejsze problemy związane z wykorzystaniem w dalszych analizach zrekonstruowanych w poprzednim fragmencie celów polityki kulturalnej.

CEL PIERWSZY – dane kontekstowe

W zakresie utrzymywania, rozwoju i wspierania wysokiego potencjału twórczości analizy danych kontekstowych dotyczą przede wszystkim określenia potencjału kulturalnego gmin, powiatów i województw. Aby go określić potrzebujemy danych infrastrukturalnych, danych o „aurze kulturalnej”, (której wskaźnikami mogą być m.in.: poziom wydatków JST na kulturę i poziom uczestnictwa w kulturze), o twórcach kultury i danych o odbiorcach (*resp.* uczestnikach). W świetle dostępnych danych dysponujemy tu dalece nie zadowalającym zbiorem. Mamy bowiem do dyspozycji: indeks infrastruktury kulturalnej GUS, indeks wydatków (również niedoskonały, bo złożony tylko z 3 składowych: wydatków JST, wydatków z Programów Ministra i z tzw. funduszy unijnych), bazę danych polskiego życia teatralnego oraz bazę danych o twórcach ludowych. Jak widać, największe braki dotyczą empirycznej wiedzy o twórcach kultury. Na poziomie pilotażowym dysponujemy danymi z badań dokumentów strategicznych w 3 województwach oraz danymi z badania „Kalendarz kultury”, także w 3 województwach. Dodatkowo pełne bazy infrastruktury żywej kultury mamy opracowane dla 6 powiatów województwa mazowieckiego. Dla tego województwa posiadamy także bazę liderów życia kulturalnego, (którzy mogą lecz nie muszą być zarazem artystami).

12 Mowa tu o EBOI (jest to system składania dokumentów i obsługi interesantów w MKiDN) i o noszącej nieco tajemniczą nazwę bazie SZPON (czyli *de facto* o systemie zarządzania programami operacyjnymi).

CEL PIERWSZY - dane autoewaluacyjne

W zakresie danych autoewaluacyjnych związanych z pierwszym wyodrębnionym celem polityki kulturalnej – dysponujemy co prawda tylko wybranymi danymi, ale za to na poziomie ogólnopolskim, dotyczącymi podmiotów starających się o dofinansowanie ze wskazanych wyżej programów Ministra. Dodatkową trudność sprawia tu fakt, że - co oczywiste – np. program Wydarzenia Artystyczne nie bazuje wyłącznie na *siłach miejscowych*. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że jest to istotny i wart oceny element ewaluacji potencjału kulturalnego danego terytorium. Pytania dotyczące konstrukcji takiego wskaźnika zadane zbiorowi danych byłoby zatem następujące:

- w jakim odsetku lub proporcji programy Ministra (np.: Wydarzenia Artystyczne czy program Kolekcje) wspierają miejscową twórczość, a w jakim *zasysają* twórczość z zewnątrz; w tym zagraniczną?
- czy siła tego przyciągania/*zasysania* może być miernikiem potencjału kulturalnego danego terytorium? (Na to pytanie od razu odpowiadamy twierdząco);
- jak (z jakimi wagami) uwzględniać w takich wskaźnikach typy dominujących treści?
- jaki odsetek (lub proporcja) może tu być uznany za wyraz pożądanego stanu normalnego?

Odpowiedź na pytanie trzecie wymaga dodatkowej pracy związanej z konceptualizacji treści wydarzeń i działań kulturalnych. Tu można wykorzystać użyty już przez Magdalенę Dudkiewicz, Fatygę i Pawła Tomanka (w raporcie o stanie kultury na Warmii i Mazurach z 2012 roku¹³) podział na:

- treści o charakterze globalnym (formatowane w dominującej kulturze popularnej);
- treści glokalne (łącznie miejscowe zasoby z treściami i formatami globalnymi – jest to obszerna sfera tzw. mixtów kulturowych);
- treści lokalne (pochodzące bądź z lokalnych zasobów kultury tradycyjnej, bądź z oryginalnego zasobu współcześnie wytwarzanego w danym miejscu).

Po już przeprowadzonych analizach możemy przedstawić dobrze ugruntowaną w

13 Barbara Fatyga, Magdalena Dudkiewicz, Paweł Tomank, (współpraca: Marcin Kapłon, Ryszard Michalski, Sławomir Molda, Piotr Rynkiewicz), [Kultura pod pochmurnym niebem](#), Olsztyn-Warszawa, 2012.

(ograniczonym do Warmii i Mazur) materiale empirycznym hipotezę, iż najwięcej można się tu spodziewać treści globalnych, które najprawdopodobniej trzeba będzie dodatkowo skategoryzować według ich empirycznych wariantów.

Ponadto: zwłaszcza czwarte pytanie jest jednym z najbardziej kłopotliwych w wypadku ewaluacji kultury artystycznej i artystów, albowiem nieodmiennie trzeba tu wejść w problematykę gustów, snobizmów i/lub ideologii i mód artystycznych. A tego w naszym projekcie staramy się unikać. Należy zatem – jak sądzimy – skoncentrować się na zadaniu skromniejszym i w miarę dostępnych danych określić potencjały kulturalne na poziomie modeli empirycznych (w tym średnie dla Polski), biorąc pod uwagę, oprócz elementów wymienionych wyżej, stan oferty kulturalnej (jeśli idzie o ofertę zrealizowaną takie dane są dostępne na poziomie ogólnopolskim w postaci liczby wydarzeń kulturalnych realizowanych przez instytucje kultury i liczby zajęć stałych – znów trzeba wskazać na ograniczenia tego rodzaju danych wynikające z faktu, iż dostępne dane oficjalne - chociażby Gusowskie - nie pokazują całości oferty, gdy tymczasem Programy Ministra są realizowane przez liczne podmioty, których GUS nie uwzględnia; ze względu zatem na wymóg porównywalności analiza taka musi mieć ograniczony charakter, zarazem otwiera to możliwość uzupełniania i weryfikacji bazy Infrastruktury Żywej Kultury dzięki wykorzystaniu zbioru podmiotów wnioskujących o dofinansowania).

CEL DRUGI – dane kontekstowe

Jeśli idzie o utrzymywanie i wspieranie istniejących zasobów dziedzictwa materialnego i niematerialnego w zakresie danych kontekstowych zadanie wymaga przygotowania zestawień obrazujących zarówno potencjał potrzeb odnoszony do stanu i charakterystyki ludności na danym terytorium, analizy danych o infrastrukturze materialnej, jak i analiz stopnia wykorzystania tej infrastruktury. Problemem głównym jest tu – podobnie jak w poprzednim przypadku – niekompletność i wynikająca z niej nieporównywalność danych. Porównywalność zapewniają dane GUS o infrastrukturze kulturalnej, jednakże już raport o stanie

kultury miejskiej w Polsce z roku 2010¹⁴ i dokonana tam konceptualizacja instytucjonalnego i infrastrukturalnego wymiaru kultury pokazał jak bardzo dane GUS pozostają anachroniczne w stosunku do stanu faktycznego. Podobne wnioski można wyciągnąć ze szczecińskiego raportu „Co z tą kulturą?”¹⁵, z którego jasno wynikało, że infrastrukturę kulturalną Szczecina tworzą przede wszystkim organizacje pozarządowe.

Aby zatem powstały tu jakiegokolwiek użyteczne modele empiryczne konieczne jest:

- a) jak najdokładniejsze określenie typów obiektów infrastrukturalnych żywej kultury (zostało to zrobione przez Fatygę i Zespół Węzła centralnego OŻK-SB w postaci serii Indeksów Infrastruktury Żywej Kultury); jednak badanie oparte na tych indeksach w 2013 roku nie zostało zakończone z powodu swej pracochłonności, będzie kontynuowane w roku 2014 (zebrane dane umożliwiają testowanie wskaźników na poziomie pilotażowym);
- b) określenie społecznych funkcji obiektów wyróżnionych w Indeksach (są one zbyt obszerne by zbadać wszystkie wobec tego należy się zdecydować albo na kategorie „prototypowe”, albo najliczniej występujące na danym terenie, a dokładniej badać tylko wybrane Indeksy (np. Indeks Tradycyjnych Instytucji Upowszechniania Kultury).

Najprostszy podział funkcjonalny zakłada taką oto przykładową typologię:

- minimum funkcjonalne, czyli realizację w obiekcie infrastrukturalnym wyłącznie tych funkcji, które są zgodne ze statutowymi celami danej instytucji lub organizacji; można założyć, iż od pewnego poziomu będzie ona zmierzać do dysfunkcjonalności opisanej niżej;
- funkcjonalność poszerzoną dzięki realizacji funkcji świadomie dodanych przez personel lub zarządzających (bądź wynikających z ich wizji, bądź będących skutkiem rozpoznania potrzeb, bądź złożenia tych 2 wariantów);
- funkcjonalność pełną rozumianą jako wytworzenie się ponad dwoma wyżej

14 Por.: przyp. 3.

15 Por.: Magdalena Fiteńicka-Gorzko, Marek Gorzko, Tomasz Czubara, *Co z tą kulturą? Raport z badania eksploracyjnego stanu kultury w Szczecinie*, Szczecin: Obserwatorium Kultury, 2010.

omówionymi poziomami funkcji nieplanowanych (pozytywnie wpływających na społeczność);

- dysfunkcjonalność, która może wynikać bądź ze sztywnego trzymania się zadań statutowych, bądź z niedopasowania wizji do społecznych uwarunkowań działalności, bądź z braków infrastrukturalnych, o których niżej – por. ppkty c i d;

c) analiza infrastruktury winna obejmować kilka elementów składowych:

- stan infrastruktury materialnej (budynki i ich otoczenie, ze szczególnym uwzględnieniem substancji zabytkowej);

- stan wyposażenia budynków;

- stan i kwalifikacje kadry (personelu), które są istotnym czynnikiem wpływającym na efektywność wykorzystywania infrastruktury kulturalnej; znów można dodać, że najmniej porównywalnych danych mamy właśnie o zasobach kadrowych;

d) badanie odbiorców (*resp.* uczestników kultury), a w szczególności ich potrzeb, kompetencji i praktyk kulturalnych.

Modelowe warianty zależności pomiędzy infrastrukturą a uczestnictwem w kulturze można sobie wyobrazić w postaci matrycy typów, oczywiście do weryfikacji empirycznej:

1) brak [infrastruktury instytucjonalnej](#) (przejęcie funkcji przez [infrastrukturę zastępczą](#)) może skutkować brakiem uczestnictwa instytucjonalnego, uczestnictwem instytucjonalnym wykorzystującym infrastrukturę zastępczą, uczestnictwem w nieformalnym obiegu kultury wykorzystujące infrastrukturę alternatywną bądź zastępczą, udomowieniem uczestnictwa w kulturze lub uczestnictwem wyjazdowym;

2) infrastruktura instytucjonalna niedostosowana do potrzeb (braki) oddziałuje na uczestnictwo w zależności od typów braków:

a) niedostatki i braki w infrastrukturze materialnej (budynki) powodują brak uczestnictwa instytucjonalnego, uczestnictwo instytucjonalne wykorzystujące infrastrukturę zastępczą, uczestnictwo w nieformalnym obiegu kultury wykorzystujące infrastrukturę alternatywną, udomowienie uczestnictwa w kulturze, uczestnictwo wyjazdowe;

b) infrastruktura hipertroficznie niedostosowana do potrzeb, czyli nadmiernie

rozwinęta, funkcjonująca na zasadzie swoistego „pustego kokonu” może skutkować brakiem uczestnictwa, udomowieniem, uczestnictwem wyjazdowym, korzystaniem z infrastruktury zastępczej i alternatywnej (zdaniem uczestników *bardziej ludzkiej*), uczestnictwem ograniczonym, często *eventowym* zaspokajającym ambicje lokalnych quasi-elit (przykładami są tu np. Centrum Sztuki Współczesnej w Toruniu lub biblioteka w Wyszku pod koniec lat 90. XX wieku¹⁶);

c) infrastruktura „dla obcych”, głównie powstająca w miejscowościach o potencjale turystycznym skutkuje brakiem uczestnictwa, uczestnictwem odświeżającym i/lub zrytualizowanym oficjalnym, różnymi formami uczestnictwa ograniczonego, udomowieniem, korzystaniem z infrastruktury zastępczej i alternatywnej oraz uczestnictwem wyjazdowym;

d) infrastruktura dostosowana może skutkować ograniczonymi brakami uczestnictwa (w postaci zdiagnozowanej przez Szlendaka), ograniczonym udomowieniem, ograniczonymi postaciami uczestnictwa zastępczego i alternatywnego, uczestnictwem wyjazdowym (związanym np. z rosnącym poziomem aspiracji kulturalnych i możliwości ich zaspokajania), uczestnictwem ograniczonym i /lub wybiórczym i wreszcie z uczestnictwem dostosowanym, co jest przeciwległym biegunem *continuum* zaczynającego się brakiem uczestnictwa.

Odrębnym zagadnieniem są dane dotyczące tzw. dziedzictwa niematerialnego. Wobec dramatycznie niepełnych źródeł tego typu danych postanowiliśmy oprzeć się w tym wypadku na zdroworozsądkowym podziale, wykorzystanym już podczas realizacji projektu podręcznika do polityki kulturalnej wobec kultury ludowej¹⁷. Fatyga i współautorzy przyjęli tam podział na regiony o trwałej, chociaż ciągle na nowo wynajdywanej tradycji¹⁸ oraz regiony *przejechane przez historię*, w których ciągłość kulturowa została w znaczącym stopniu naruszona bądź wręcz zerwana.

CEL DRUGI – dane autoewaluacyjne

W zakresie danych autoewaluacyjnych mamy tu do dyspozycji zbiór informacji o

16 Por.: Barbara Fatyga, *Młodość bez skrzydeł. Nastolatki w małym mieście*, Warszawa: ISNS UW, 2001.

17 W końcowej fazie przygotowania do druku.

18 Por.: Eric Hobsbawm, Terence Ranger, *Tradycja wynaleziona*, Kraków: Wyd. UJ, 2008.

inicjatywach dotyczących zarówno inwestycji infrastrukturalnych, jak i remontów, modyfikacji czy adaptacji oraz doposażania istniejącej infrastruktury. Tu zaliczyłybyśmy także praktyki związane z cyfryzacją zasobów.

Co do danych autoewaluacyjnych dotyczących dziedzictwa niematerialnego sytuacja jest prostsza, bowiem na podstawie danych uzyskanych z MKiDN można stosunkowo precyzyjnie odtworzyć jakie *de facto* elementy tego dziedzictwa są najczęściej dofinansowywane.

CEL TRZECI – dane kontekstowe

Jeśli idzie o politykę wyrównywania szans to dane kontekstowe dotyczą zarówno finansowania i dofinansowania określonych obszarów (por. np. opracowanie Fatygi i tabele tzw. [zerówek](#), czyli gmin w skali kraju, które w latach 1999-2012 co najmniej raz nie uwzględniły w swoich budżetach wydatków na kulturę). Te gminy winny być przedmiotem „specjalnej troski”, tym bardziej, iż – jak pokazuje cytowane opracowanie - zdecydowana większość z nich nie tylko nie osiągała w całym badanym okresie średniej krajowej lecz nawet się do niej nie zbliżała. W proponowanej tu perspektywie ewaluacyjnej warto pójść tym tropem identyfikując na poziomie województw gminy poniżej średniej krajowej (np. do 30 lub 50 zł na głowę mieszkańca) a z drugiej strony te, które znacząco przekraczały średnią. Podobnie należy postąpić z ofertą i ze wskaźnikami uczestnictwa. Dalszą część makiety wskaźników można budować w oparciu o opisane wcześniej modele potencjału kulturalnego oraz w oparciu o odtworzone na przykładzie Warmii i Mazur modele życia kulturalnego i [temporalne wzory aktywności kulturalnej](#). W badaniu empirycznym skład próby terytorialnej winien być efektem opisanych analiz.

CEL TRZECI – dane autoewaluacyjne

Dane autoewaluacyjne powinny uzupełnić zarysowany wyżej obraz o elementy jakościowe, związane z kompetencjami kadr kultury i treściami w ofercie projektowej. Badanie winno zaś dotyczyć rozpoznania konkretnych typów barier uczestnictwa, umożliwiających weryfikację zarysowanych tu propozycji typologii i

modeli.

CEL CZWARTY – dane kontekstowe

Ostatni z wyróżnionych celów polityki kulturalnej - czyli promocja kultury w kraju i za granicą (w tym działania marketingowe) wydaje się najbardziej kontrowersyjny, zwłaszcza w perspektywie krajowej, bowiem w coraz większym stopniu stosuje się doń metody i techniki charakterystyczne dla działań wobec kultury rozumianej jako towar. Niestety, chaos zwiększa się gdy działaniom promującym *markę kultura* czy też *markę Polska* towarzyszą deklamacje o autotelicznym charakterze kultury lub o jej znaczeniu społecznym. Tu niezwykle istotna wydają się zarówno kwestia zbudowania wskaźników wskazujących rzeczywiste echa społeczne działań promocyjnych, jak i krytyczna analiza ilościowych, najczęściej pozornych *wskaźników sukcesu*. Tu również zamierzamy wykorzystać przygotowaną wcześniej na zamówienie IAM makietę wskaźników¹⁹.

CEL CZWARTY – dane autoewaluacyjne

Analizy autoewaluacyjne powinny w tym wypadku, naszym zdaniem, sięgnąć podstaw pojęciowych związanych z samą ideą *promocji* kultury, a następnie określić celowość stosowania wspomnianych metod marketingowych. Jest to trudny fragment całego przedsięwzięcia, bowiem na tym poziomie w zasadzie dyskurs nie jest prowadzony (pomijając badaczy i autorów uważanych za ekstremistów²⁰), zaś praktyki promocyjne są bezdyskusyjnie przyjmowane jako oczywista konieczność.

Tak zarysowany program analiz i badań winien przynieść w rezultacie propozycje kilku lub co najwyżej kilkunastu stosunkowo prostych narzędzi, których będzie można używać w systemach obsługujących Programy Ministra do autoewaluacji wskazanych celów polityki kulturalnej. Narzędzia te, co wydatnie zwiększa trudność całego przedsięwzięcia, muszą uwzględniać zerojedynkowy (klasyfikacyjny), a nie typologiczny charakter danych, *pracujących* w środowisku informatycznym. Dlatego

19 Barbara Fatyga, *Makieta wskaźników. Konstrukcja i analiza na podstawie dokumentów*, Warszawa 2010, wydruk komputerowy.

20 Por. np.: publikację *Ekonomia kultury. Przewodnik Krytyki Politycznej*, Warszawa: Wyd. Krytyki Politycznej, 2010.

niezbędnym elementem całej pracy musi być stworzenie procedur przechodzenia od zarysowanych tu propozycji typologii i modeli do klasyfikacji empirycznych danych.

Wrocław – Warszawa 2013 r.